

Egy képzőhely megszűnése kapcsán

Szubjektív megközelítés a szombathelyi könyvtárosképzésről¹

Társadalmi változások szülték az igényt, hogy az 1949-ben indított egyetemi képzés mellett középfokú végzettséget adó népművelő-könyvtáros szak is induljon az új korszak értelmiségének megteremtésére. 1962-ben Szombathelyen, majd egy évvel később Debrecenben a tanítóképző intézmények kapták a feladatot, hogy a „népművelő intézmények (művelődési otthonok, könyvtárak) kulturális feladatait ellátó szakemberek képzése céljából... népművelő-könyvtáros szakot kell létesíteni”.² A tízéves működés alatt e szakpáron közel 900 fő szerzett diplomát, akiknek több mint harmada könyvtárosként helyezkedett el.

Az ekkor még zömmel a közművelődési könyvtárak személyi igényeit kiszolgáló képzés nem volt elegendő, a könyvtárak több szakembert igényeltek és szükség volt olyan könyvtárosokra, akik a könyvtártudomány mellett más szakterület ismerői is. 1972-ben Tóth Gyula kapta azt a feladatot, hogy szervezze meg és indítsa el Szombathelyen a valamely tanárszakkal párosított felsőfokú könyvtárosképzést. Ő az 1973-as indítástól kezdve 25 éven át vezette, irányította a tanszékot, ami már a 70-es évek végére vezető szerepet játszott a hazai könyvtáros szakemberek utánpótlásának biztosításában.

A tanszék folyamatosan, és az elsők között reagált a változásokra és a társadalmi igényekre, ami megmutatkozott többek között a szakok rugalmas párosításában, vagy az elméleti képzést végigkísérő gyakorlati képzési rendszer működtetésében. Nemzetközi kapcsolatai révén Szombathely már a 80-as évek közepétől hosszú távú előremutató programokat tudott kínálni, távlatokat biztosítva hallgatóinak. Azaz egyszerre tudott jól felkészült, hadra fogható szakembereket adni a szakmának és elősegíteni azt, hogy a könyvtárak a számítógépes-digitális kor iránymutató műhelyei legyenek.

A rendszerváltás időszakában egyszerre jelentkező technikai, technológiai változások és a társadalmi átalakulás komoly erőpróba volt a könyvtáros szakma, és így a képzőhelyek számára is. A tanszék, az akkor oly divatos előremenekülés stratégiájával nem csak átvészelte ezt az időszakot, de pályázatokkal

¹ Előjáróban fontos tisztázni, hogy a képzés, valamint a végzettség megnevezése és a tanszék, ill. anyaintézményeinek neve, fenntartója az idők során számtalanszor változott, módosult. Ez az írás nem rögzíti, nem követi nyomon az elnevezés változásait. Általánosságban a szombathelyi képzés, szombathelyi képzőhely, könyvtárosképzés megnevezés szerepel ebben a cikkben.

² Tóth Gyula: A szombathelyi könyvtárosképzés 30 éves: múlt, jelen, jövő. – Vasi Szemle, 46. évf. 1992. 4. sz. 525–531. p.

és a nemzetközi kapcsolatok bővítésével és elmélyítésével kimagasló eredményeket ért el. A hallgatói létszám emelkedett, és először a képzés fennállása óta több férfit vonzott a szak, mint korábban bármikor. Ez elsősorban az informatikának volt köszönhető, hiszen már a 90-es években megjelentek olyan tantárgyak, amelyek a digitális tartalmakról, a digitális kompetenciák elsajátításáról szóltak. 1995-ben elkezdődött a számítógépes kommunikáció oktatása, egy évvel később pedig megjelent az Internet című tantárgy.³ A számítógépes labor kialakítását, a tanszék oktatóinak számítógépes ellátását és felkészítését a LISTEN TEMPUS program (1994–1997) biztosította. Ezt követte még a PHARE (1996–1998) program, így a 90-es évek végére az infrastruktúrát tekintve is élenjáró műhely lett a tanszék – ami az alapképzésen túl számos továbbképzésnek, szakmai programnak is otthont adott.

1998-ban Pálvölgyi Mihály vette át a tanszék irányítását, aki öt éven keresztül vezette azt. Hazai és nemzetközi projektek sora fémjelzi ezt az időszakot is. A kutatásfejlesztéshez komoly ösztönzést adott az 1993 óta évente megrendezésre kerülő BOBCATSSS nemzetközi szimpóziumsorozat, amelynek Szombathely alapító tagja, továbbá erős motiváló tényező volt az éveken át zajló hallgatói és oktatói mobilitást elősegítő ERASMUS program is⁴. Számos változás, változtatás közepette országos feladatokat is vállalnia kellett a tanszéknek, így kutatási témái között kiemelt szerep jutott a kreditrendszer és a bolognai képzés bevezetését segítő fejlesztéseknek. Ennek nyomán 2002-ben elindult a kreditrendszeres képzés.

Az alapszintű informatikus könyvtáros képzés a bolognai képzés első lépéseként 2006-ban került bevezetésre, ekkor már Murányi Péter volt a tanszék-vezető. A BA-képzést 11 intézmény indította el, a kidolgozás is közösen, országos összefogással zajlott. Ekkor még főiskolai szintű vagy egyetemi szintű BA-végzettséget kaptak a hallgatók, attól függően, hogy főiskolán vagy egyetemen végezték a szakot. 2009-re hosszas előkészítés, alapozás után megérték a feltételei annak, hogy a mesterképzés (MA) is bevezetésre kerülhetett 6 intézményben, köztük Szombathelyen is. Az első évek ígéretes felvételi számai azt mutatták, hogy elsősorban az itt végzettek örültek a lehetőségnek, hogy ugyanott szerezhetnek magasabb fokozatot, ahol alapképzésben részesültek. A bolognai képzés tapasztalatairól Kiszl Péter adott, országos összegzést a felvettek és végzettek statisztikai kimutatásaival, a végzettek elhelyezkedési esélyeiről, a képzés színvonaláról és a kialakult versenyhelyzetről elmélkedve.⁵

³ Koltay Tibor – Ördögné Kovács Mónika: Digitális könyvtári témák a könyvtárosképzésben: a képzés Jászberényben és Szombathelyen. = Könyvtári Figyelő, 52. évf. 2006. 4. sz. 485–496. p.

⁴ Pálvölgyi Mihály – Murányi Péter: A tervezett szombathelyi mesterképzés kutatás-fejlesztési alapjai. = Könyvtár és társadalom vonzásában. Köszöntőkönyv dr. Tóth Gyula 70. születésnapjára. Szerk. Czövek Zoltán – Koltay Tibor – Pálvölgyi Mihály Szombathely, Savaria University Press. 2008. 86-94.p.

⁵ Kiszl Péter: Ízlik-e a bolognai? A többciklusú informatikus könyvtárosképzés eddigi tapasztalatai. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 57. évf. 2010. 1. sz. 3–14. p.

A tanszék fennállásának 50. évfordulóját impozáns programokkal, fórumokkal és egy kötet megjelenésével ünnepelték.⁶ Bár a hallgatói létszám a 90-es évek számaihoz képest csökkent, ekkor még nem látszott, hogy hét éven belül véget ér a képzés. Több nyugat-európai országban, például Dániában már korábban visszaesett a hallgatói létszám, ezt Ragnar Audunson intő jelként megírta a Tóth Gyula 70. születésnapjára kiadott emlékkötetben.⁷

A 2015-től 2030-ig terjedő időszakra vonatkozik a „Fokozatváltás a felsőoktatásban”, a felsőfokú képzés stratégiai céljait megfogalmazó, az EU törekvéseivel összhangban lévő, 2014-ben kiadott kormányprogram,⁸ „A 139/2015. (VI.9.) Korm. rendelet a felsőoktatásban szerezhető képesítések jegyzékéről és új képesítések jegyzékbe történő felvételéről”, amely az MA és BA-szintű informatikus könyvtáros végzettséget a társadalomtudomány képzési területéhez rendeli. 2016-ban hat intézményben folyt alap- és mesterszintű képzés, az akkor még Nyugat-magyarországi Egyetemhez tartozó szombathelyi képzőhely a felvett hallgatók létszámát tekintve a negyedik helyen állt.

A 18/2016 EMMI rendelet⁹ a könyvtárosképzés szempontjából alapvető tételt fogalmaz meg, miszerint 2.§ (1) „az alap- és mesterképzési szakokon... az elsajátítandó szakmai kompetenciák részét képezi a szaknak, szakképzésnek megfelelő digitális kompetencia és szakmaspecifikus digitális készségek, a médiatudatosság, a biztonságos internethasználat, valamint digitális technológia hatékony alkalmazása tanulási célok elérését szolgáló digitális megoldások ismerete...” A könyvtárosképzés integrálásra törekvése mellett hangsúlyosan megjelenik a szakmaspecifikus digitális készségek fejlesztése, a szakinformatikák oktatása. Ez a rendelet nézetem szerint gyengítette a könyvtárosképzés esélyeit és szűkítette informatikai tartalmi bázisát, aminek kivédésére sem idő, sem erőforrás nem állt rendelkezésre.

2017-ben került az Eötvös Loránd Tudományegyetem irányítása alá a Savaria Egyetemi Központ, ami párhuzamos könyvtárosképzést jelentett egy intézmény égisze alatt. Az e párhuzamosságból eredő probléma azonban inkább elméleti, mint gyakorlati jellegű volt, hiszen a hallgatói létszám Szombathelyen

⁶ 50 éve indult Szombathelyen a népművelő-könyvtáros képzés. Szerk. Czövek Zoltán – Katona Attila – Murányi Péter. Szombathely, Savaria University Press. 2013. 202 p.

⁷ Audunson, Ragnar: Library and information science education in an age of digitization and multiculturalism. = Könyvtár és társadalom vonzásában. Köszöntőkönyv dr. Tóth Gyula 70. születésnapjára. Szerk. Czövek Zoltán – Koltay Tibor – Pálvölgyi Mihály. Szombathely, Savaria University Press. 2008. 47–57. p.

⁸ Kiszl Péter: Újratervezés a könyvtárosképzésben. = Tudományos és Műszaki Tájékoztatás, 62. évf. 2015. 11–12. sz. 399–414. p.

⁹ 18/2016. (VIII.5.) EMMI rendelet a felsőoktatási szakképzések, az alap- és mesterképzések képzési és kimeneti követelményeiről, valamint a tanári felkészítés közös követelményeiről és az egyes tanárszakok képzési és kimeneti követelményeiről szóló 8/2013. (I.30.) EMMI rendelet módosításáról.

ekkor már minimálisra csökkent. 2018-ban már nyílt titok volt, hogy nincs jelentkező a szombathelyi képzésre, már csak a kifutó évfolyamok fejezik be tanulmányaikat. 2019-től sem oktató, sem hallgató nem maradt az egykor híres és népszerű szakon.

Számtalan irányba indulhatunk, hogy a miérteket és az okokat keressük, de ezen írás keretei között csak egy szubjektív megközelítésre vállalkozom. Köztudott, és a DPR (digitális pályakövető rendszer) adatai is alátámasztják, hogy alulfizetettek a könyvtárosok. Bár ez mindig is így volt, a szomorú az, hogy nem javult a helyzet az elmúlt évek során. A társadalmi megbecsülésük nagyon alacsony, ami a megnövekedett és szerteágazóvá vált feladatok megjelenésével sem emelkedett. A régóta polcológiának, raktárszaknak becézett képzés az információs társadalomban sem tudta kivívni a társadalom megbecsülését, elismerését. Az EISZ (Elektronikus Információs szolgáltatás Nemzeti Program) bevezetését követően könyvtárat gyakran használó tudósok mondták, hogy már nincs szükség könyvtárra és könyvtárosra, hiszen az interneten elérhető az adatbázisok és a kutatásaikhoz szükséges információ. Mikor kiderült számukra, hogy ennek az úgynevezett szabad hozzáférésnek a háttérében komoly könyvtárosi munka és tetemes anyagi erőforrás áll, nagyon elcsodálkoztak...

A több mint 55 éves képzés fenti vázlatos története során számtalan utalás történt a társadalmi változásokra, a külső környezet alakulásához igazított képzésre. Érdeemes hangsúlyozni, hogy a lakosság, a tényleges és potenciális használók is sokat változtak az elmúlt fél évszázad folyamán, de nem lehet összemérni a könyvtárak elfogadottságát és társadalmi beágyazottságát az angolszász vagy skandináv országokéval. Erre hétköznapi példaként említést érdemel, hogy e sorok írója angliai tanulmányútjai során meglepve tapasztalta, hogy egy kisváros taxisofőrje egy szálláshelyet kereső külföldinek nem ajánl más megoldást, mint hogy keresse fel a közkönyvtárat, ahol a lakossági információforrások között megtalálja azt, amit keres. Ez sajnos hazai viszonyaink között annyira elképzelhetetlen, hogy még egy könyvtárost is meglep, nemhogy egy átlag utazót. De érdemes megemlíteni azt a migráns taxisofőrt is, aki széles mosollyal és nagy örömmel fogadta a hírt, hogy könyvtárosok az utasai, mondván, hogy angliai tartózkodása kezdetén a legtöbb segítséget a helyi könyvtártól és annak könyvtárosaitól kapta a beilleszkedéshez, az elhelyezkedéshez éppen úgy, mint a nyelvtanuláshoz. Egyértelműen látszik, hogy a külső környezet alakulása, a sokat hivatkozott társadalmi változás nem alulról építkező, a lakosság széles rétegeit megmozgató változás, hanem irányított, felülről lefelé ható.

Fontos kitérni arra is, hogy társadalmi elfogadottságról csak akkor beszélhetünk, ha mindenek előtt a szakma képviselői, maguk a könyvtárosok el tudják fogadni saját hivatásukat, büszkéek arra, amit csinálnak és örömmel teszik azt. Nagy-Britanniában a képzés marketingkurzusai még arra is nagy hangsúlyt

fektetnek, hogy a hivatásukat büszkén vállaló könyvtárosok hogyan kommunikálják hivatásukat, saját munkájukat a könyvtár falain kívül, a hivatalos megjelenéstől a kocsmai beszélgetésekig.

Rezümé

A szerző szakmai pályafutása során számtalan formában kötődött a szombathelyi Alma Materhez. Annak szellemi tevékenységét nemcsak hallgatóként és oktatóként ismerte, hanem gyakorló könyvtárosként is folyamatosan figyelemmel kísérte és nagyra értékelte az ott folyó munkát. Ezért vállalkozott a képzés befejezése apropóján egy szubjektív múlt-idézésre és elmélkedésre.

Reflections on the close down of a training place

Subjective approach to librarian training in Szombathely

The author was connected in many ways to her Alma Mater in Szombathely during her professional career. She knew the intellectual activities there not only as a student, then as a professor, but also as a practising librarian, constantly following and highly appreciated the work going on there. That is why she embarked upon a subjective recollection and reflection inspired by the ceasing of the training there.

TÉGLÁSI ÁGNES
ny. főigazgató-helyettes
MTA Könyvtár és Információs Központ
ORCID: 0000-0002-0380-8203